

IN MEMORIAM

Hans Küng (1928. - 2021.)¹

Jedan od najpoznatijih i kontroverznijih modernih rimokatoličkih teologa i svećenika Hans Küng preminuo je u utorak 6. travnja 2021. godine, nakon duge i teške bolesti, u 93. godini života, u svom domu u Tübingenu. Bio je jedan od najplodnijih kršćanskih pisaca koji se u više od 50 knjiga s jednakom strašću, ljubavlju i poštovanjem obraćao sljedbenicima i protivnicima, vjernicima i nevjernicima, starima i mladima te ljudima različitih obrazovnih i profesionalnih profila.

Iako je potjecao iz švicarskog grada Sursee u kantonu Lucern, Künga se često naziva njemačkim teologom zbog toga što je gotovo sva svoja djela pisao na materinjem njemačkom jeziku te je cijeli radni vijek i najveći dio svog života proveo u Njemačkoj. Küngova zavidna karijera, koja započinje studijem katoličke teologije i filozofije na Papinskom sveučilištu Gregorijana u Rimu 1948. godine, nastavlja se svećeničkim ređenjem u Papinskoj bazilici sv. Petra 1954. godine te doktoratom na Katoličkom institutu pariške Sorbonne, s tezom *Rechtfertigung: Die Lehre Karl Barths und eine katholische Besinnung. Mit einem Geleitbrief Karl Barths, Einsiedeln* (Opravdanje: Učenje Karla Bartha i katoličko promišljanje. S izvornim rukopisom Karla Bartha), objavljenom 1957. godine. Kako je svojim istraživanjem sugerirao veliku sličnost Barthova *neo-ortodoksno-ga* protestantskog učenja i rimokatoličke

doktrine o opravdanju, Küngova je disertacija hvaljena od ekumenista obiju kršćanskih denominacija. Nakon kraće svećeničke službe u Lucernu, Küng je postao asistent dogmatske teologije na Sveučilištu u Münsteru u Njemačkoj, nakon čega je imenovan profesorom dogmatske teologije Sveučilišta u Tübingenu, gdje je i ostao sve do umirovljenja.

Cjelokupno javno djelovanje Hansa Künga moguće je uvjetno podijeliti na dva veća dijela: razdoblje dugogodišnje aktivne službe, u kojem se osobito bavio pitanjima reforme Crkve, i razdoblje relativno dugog umirovljenja, tijekom kojeg se uglavnom bavio projektom *Weltethos* (Svjetski etos). Početkom prvog razdoblja, tadašnji papa Ivan XXIII. imenuje ga za najmlađeg *peritusa* (34), stručnog teološkog savjetnika za pripremanje i održavanje Drugog vaticanskog koncila (1962. - 1965.). Tijekom Koncila, njegovim prijateljem postaje njemački kardinal Joseph Aloisius Ratzinger (*kasnije papa Benedikt XVI.*), kojega upravo na Küngov poticaj Sveučilišta u Tübingenu 1966. godine imenuje profesorom dogmatske teologije. Međutim, zbog oprečnih reakcija na europske studentske prosvjede (1968.) kardinal Ratzinger postaje Küngov glavni kritičar, nakon čega se razvijaju u dijagonalno suprotnim smjerovima: Küng postaje sve radikalniji, a Ratzinger sve konzervativniji. Genezu Küngove javne polemike s najvišim vodstvom vlastite crkve moguće je sagledati kroz njegovo radikalno protivljenje trima važnim dogmatskim aktima: Deklaraciji o papinskoj nezabludivosti

¹ Tekst su zaprimili i uredili Urednica prikaza i član Uredništva.

(lat. *Infallibilitas*) definiranoj na Prvom vatikanskom koncilu 1870. godine, Zakonu o celibatu i zabrani umjetne kontracepcije. Tome svakako treba pridodati i podršku ređenju žena kao i spornu teoriju o eutanaziji (potpomognutom samoubojstvu) koju zajedno s Walterom Jensom iznosi u knjizi *Menschenwürdig sterben* (Umrijeti dostojanstveno) 1995. godine, a razrađuje i u knjizi *Glücklich sterben? Hans Küng im Gespräch mit Anne Will* (Umrijeti sretan? Hans Küng u razgovoru s Anne Will) 2014. godine.

Küng je svoje stavove uvijek iznosio javno, jasno i glasno, počevši od prve knjige *Konzil und Wiedervereinigung. Erneuerung als Ruf in die Einheit* (Koncil i ponovno ujedinjenje. Reforma kao poziv na jedinstvo) objavljene 1960. godine, u kojoj govori o programu predstojećeg Drugog vatikanskog koncila, ali i dovodi u pitanje doktrinu o papinskoj nezabludivosti (*ex Cathedra*) te poziva na određene reforme, kako u vlastitoj katoličkoj tako i u protestantskim crkvama. Svoje teološke poglede izlaže u nizu knjiga, prevedenih na mnoge svjetske jezike, poput: *Die Kirche* (Crkva) (1967.); *Unfehlbar? Eine Anfrage* (Nepogrešiv? Jedno istraživanje) (1970.); *Christ Sein* (Biti kršćanin) (1974., u Hrvatskoj objavljena 2002. godine); i *Existiert Gott?: Antwort auf die Gottesfrage der Neuzeit* (Postoji li Bog? Odgovor na pitanje o Bogu u novom vijeku) (1978., u Hrvatskoj objavljena 1987. godine). Smatrajući neke njegove stavove zabludama, vatikanska *Congregatio pro Doctrina Fidei* (Kongregacija za nauku vjere) 1975. godine Künga upozorava posredstvom Njemačke biskupske konferencije, a nakon što on nastavlja zastupati iste stavove 1979. godine mu opoziva *missio canonica* (službenu licencu za predavanje

u svojstvu katoličkog teologa). Međutim, zahvaljujući Küngovoj upornosti i borbenosti, kao i mnogobrojnim prosvjedima podrške unutar same Crkve, već sljedeće godine odobrava mu se ostanak na sveučilištu u Tübingenu, iako ne na Katoličkom fakultetu, već na svjetovnom Institutu za ekumenska istraživanja, koji utemeljuje i vodi od 1963. godine, te na kojemu nastavlja predavati ekumensku teologiju kao neovisni profesor sve dok se 1996. godine nije sam povukao s naslovom profesora emeritusa. Svojim zalaganjem za reformu Crkve inspirirao je i austrijski (1995.), a zatim i međunarodni pokret *We are the Church* (1996.). Iako mnogi smatraju da je zbog svojih neo-ortodoksnih stavova bio izopćen iz Katoličke crkve, Küng nikada nije službeno ekskomuniciran, niti su mu opozvane svećeničke funkcije. Međutim, usprkos međunarodnoj prihvaćenosti, kao i brojnim inicijativama podrške, nikada mu nije vraćena licenca službenog katoličkog teologa. Godine 2005. Küng se sastao s papom Benediktom XVI. pri čemu su razgovarali o ulozi Crkve u sekularnom svijetu. Nedugo nakon toga započinja Küngova duga borba s Parkinsonovom bolešću, makularnom degeneracijom i artritisom, zbog čega se 2013. godine povlači iz javnog života. Iste godine papom je imenovan Jorge Mario Bergoglio (papa Franjo) od kojega Küng očekuje da bude otvoreniji za reforme.

Tijekom drugog perioda nakon umirovljenja, Küng se sve manje bavio tekućim pitanjima Crkve, a sve više svojim projektom *Weltethos* (Svjetski etos), odnosno temeljnim pitanjima uspostave i održanja svjetskog mira, zaštite okoliša i stvaranja pravednijeg društva. U tom cilju tübingenski Institut za ekumensko istraživanje

još 1973. godine usmjerava k dubljem izučavanju svjetskih religija, tragajući za etičkim sličnostima takozvanih abrahamskih religija (kršćanstvo, judaizam i islam), a u svrhu oblikovanja minimalnog kodeksa ponašanja koji bi bio prihvatljiv za sve uključene. Küng inicira i postaje jedan od ključnih autora globalno važnog dokumenta *Towards a Global Ethic: An Initial Declaration* (Prema globalnoj etici: početna deklaracija), kojega Parlament svjetskih religija ratificira na svojoj sjednici u Chicagu 1993. te proširuje i konačno usvaja na sjednici u Torontu 2018. godine. Tim dokumentom čelnici svih svjetskih religija i vjerskih skupina prvi put zajednički utvrđuju dva temeljna etička zahtjeva: načelo ljudskosti (humano postupanje sa svima) i načelo uzajamnosti, ili „zlatno pravilo“ („Ne čini drugom ono što ne želiš da drugi čini tebi“). Svoje uvjerenje da svjetske religije mogu biti faktor pomirenja, a ne samo razlog razdora među narodima, Küng vješto sažima riječima: „Nema mira među narodima bez mira među religijama. Nema mira među religijama bez dijaloga između religija. Nema dijaloga između religija bez istraživanja temelja religija“ (Parlament svjetskih religija, 1993).² Isti moto ponavlja pred Općom skupštinom Ujedinjenih naroda 2001. godine, kao i tijekom predstavljanja prijevoda svojih memoara na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu 2009. godine. Tijekom 1995. godine, Küng utemeljuje i *Stiftung Weltethos* (Zaklada Svjetski etos) kojom upravlja sve do

85. godine života, a tijekom 1997. godine aktivno sudjeluje i u izradi Univerzalne deklaracije o ljudskoj odgovornosti, koju predlože InterAction Council. Küngov projekt *Weltethos* nešto je kasnije, zahvaljujući tadašnjem glavnom tajniku UN-a Kofiju Annanu (1938. - 2018.), kulminirao u znameniti UN-ov manifest *Crossing the Divide: Dialogue among Civilisations (Prevladavanje podjele. Dijalog među civilizacijama)* usvojen 2001. godine. Mnogi vjeruju da Küngova verzija Svjetskog etosa može biti jedan od važnih elemenata globalnog međureligijskog dijaloga.

Svoje ideje razrađuje i u nekoliko pronicavijih knjiga: *Christentum und Weltreligionen. Hinführung zum Dialog mit Islam, Hinduismus und Buddhismus* (Kršćanstvo i svjetske religije. Uvod u dijalog s islamom, hinduizmom i budizmom) napisanoj s Josefom van Essom, Heinrichom von Stietencronom i Heinzom Bechertom (1984., u Hrvatskoj objavljena 1994. godine); *Das Judentum. Wesen und Geschichte* (Judaizam. Suština i povijest) (1991.); *Das Christentum. Wesen und Geschichte* (Kršćanstvo. Suština i povijest) (1994.); *Spurensuche. Die Weltreligionen auf dem Weg* (Traganje za tragovima. Svjetske religije na Putu) (1999.); i *Der Islam. Geschichte, Gegenwart* (Islam. Povijest, sadašnjost, budućnost) (2004.). Konačno, svoje vizionarske zaključke o Projektu Svjetskog etosa ili globalnoj etičnosti Küng osobito izlaže u sljedećim knjigama: *Das Projekt Weltethos* (Projekt Svjetski etos) (1990., u Hrvatskoj objavljena 2003. godine); *Ja zum Weltethos: Perspektiven für die Suche nach Orientierung* (Da Svjetskom etosu: Perspektive traženja orijentacije) (1996.); i *Weltethos für Weltpolitik und Weltwirtschaft* (Svjetski etos za svjetsku politiku i svjet-

² Parlament svjetskih religija (1993). *Deklaracija o svjetskoj etici*. URL: https://www.weltethos.org/1-pdf/10-stiftung/declaration/declaration_croatian.pdf (15.07.2021.)

sko gospodarstvo) (1997., u Hrvatskoj objavljena 2017. godine). Küng je objavio i tri opsežna sveska memoara u kojima je detaljno opisao svoj životni put i teološki razvoj: *Erkämpfte Freiheit. Erinnerungen* (Izborena sloboda. Sjećanja) (2002., u Hrvatskoj objavljen 2008. godine); *Umstrittene Wahrheit. Erinnerungen* (Sporna istina. Sjećanja) (2007., u Hrvatskoj objavljen 2010. godine); i *Erlebte Menschlichkeit. Erinnerungen* (Doživljena čovječnost. Sjećanja) (2014., u Hrvatskoj objavljen 2016. godine).

Ovdje je prikladno spomenuti da se u nas pitanjem Svjetskog etosa među prvima sustavno bavio akademik Ivan Cifrić (1946. - 2018.), redoviti profesor na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pokretač časopisa „Socijalna ekologija“ i jedan od Küngovih hrvatskih prijatelja. O Küngovoj ideji Svjetskog ethosa osobito je pisao u zapaženoj knjizi *Moderno društvo i svjetski etos. Perspektiva čovjekova nasljeđa* (Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta, Zagreb, 2000), ali i u brojnim znanstvenim radovima poput „Traganje za svjetskim ekološkim ethosom“ (1997.), „Globalizacija i svjetski ethos“ (2004.) i „Vrednote svjetskog ethosa u Hrvatskoj“

(2011.). Posebna je vrijednost njegovih empirijskih istraživanja kojima je pokušao operacionalizirati osnovna načela Svjetskog etosa i istražiti u kojoj su mjeri Küngove teze prihvatljive hrvatskim građanima.

Konačno, mogu samo reći da sam 2016. godine bio iznimno počašćen nominacijom za redovnog člana VII. razreda (Svjetske religije) Europske akademije znanosti i umjetnosti u Salzburgu, znajući da je upravo Hans Küng član istoga razreda još od osnutka Akademije 1990. godine. Nažalost, kako se tada već bio povukao u privatni život, nisam ga imao priliku osobno upoznati. Nakon svega, teško je reći je li Hans Küng bio samo kršćanski reformator, revolucionar ili vizionar, ali se bez ikakve sumnje može reći da je planetarno poznata ikona rimokatoličkog nonkonformizma, koji je do kraja života propitivao dogmatizam i inicirao reformu vlastite crkve te se zalagao za mir među religijama i narodima svijeta. Iako više nije među živima, iznimna i bogata rukopisna ostavština Hansa Künga svakako će biti od velike pomoći svim iskrenim promicateljima ekumenizma, međureligijskog dijaloga i svjetskog mira.

Redžo Trako